

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-46>

Удовиченко Ірина, старша наукова співробітниця
Скарбниці Національного музею історії України

Ювелірне мистецтво України воєнного часу

Ключові слова: ювелірне мистецтво України, сучасне мистецтво, авторські ювелірні твори, війна в Україні.

Iryna Udovychenko, senior research fellow
at the Treasury of the National Museum of the History of Ukraine

Jewelry art of Ukraine in the wartime

Abstract: After the Russian invasion, Ukrainian artists became part of the cultural front. Symbols of love to Ukraine and hatred to enemies, amulets and jewelry with philosophical meaning were exhibited at the exhibition of contemporary jewelry art “Ukraine, Which is Fighting” in the Treasury of the National Museum of the History of Ukraine.

Key words: jewelry art of Ukraine, contemporary art, artist jewelry, the war in Ukraine.

З початком повномасштабного вторгнення українське ювелірне мистецтво зазнало суттєвих змін. Дехто з ювелірів змінив рід діяльності, допомагаючи ЗСУ виготовленням предметів з металу (наприклад, Іван Задорожний з Вижниць почав робити буржуйки, Роман Бутенко з Києва – антиблікові сітки на оптику, які запобігають демаскуванню позиції). Деякі художники-ювеліри, не маючи можливості працювати з металом, почали малювати. Особливо проникливі малюнки майстрині Ганни Задорожної з Кропивницького: в них і образи зруйнованих міст, і болісні події воєнного часу, і потужні мавки – захисниці України.

Окремим фронтом стали ті, хто почав боротьбу з кривавими російськими діамантами (Юрій Курилюк з Києва, Олена Маслоva з Харкова), хто почав збирати кошти на потреби ЗСУ (Віктор Гарарук з Києва) або вкладати сили в те, щоб допомогти влаштуватися в майстернях у різних куточках світу, а також заявити про українське ювелірне мистецтво як частину світового (Катерина і Денис Музика, Тетяна Чорна з Києва).

Попри цю діяльність за кілька місяців війни ювеліри повернулися до роботи над творами. Можна виділити кілька напрямків, на яких зосередилися українські ювеліри під час війни. Ці напрямки були продемонстровані на виставці сучасного ювелірного мистецтва «Україна, яка бореться» в Скарбниці Національного музею історії України, яка пройшла з 20 жовтня по 6 листопада 2022 року.

Один з напрямків – меми воєнного часу в ювелірному мистецтві. Керамічний півник з Бородянки був інтерпретований як підвісок в роботі Олега Гаркуса з Косова. Група робіт присвячена темі російського «воєнного корабля». Так, Андрій Ласкавий (Київ) зробив срібну кінетичну каблучку. Рухливий щиток обертається: з одного боку в чорно-червоних кольорах (емаль) зображення крейсера «Москва», який тоне, а на іншому – тризуб

Section 1. Challenges of studying Ukrainian art from ancient times to the beginning of the 20th century

на синьо-жовтому фоні. Олександра Сидорець (Київ) створила срібний кінетичний підвісок «Нептун крутить руський військовий корабель». Звертаючись до теми української ракети «Нептун», вона зобразила морського бога, який обертає знищений корабель ворожого флоту.

Юрій Манько створює ювелірні марки – срібні значки, які за формою нагадують марки, а за змістом знов таки звертаються до одиниць культури, які панують в інформаційному просторі. Є марка-значок і з песиком Патроном, і з Привидом Києва. Шолом Привида ретельно відполірований, що дає змогу побачити себе, як у дзеркалі, і стати частиною героя – так інтерпретує свій ювелірний твір Юрій Манько. Серед його робіт ще й єдналки: за зразком обручок він створює каблучки, які прикрашені національним орнаментом і можуть бути подаровані, як символ дружби. В середині каблучок гравірований напис: «Дякую тобі, Боже, що я українець».

Тема гордості за український народ, який попри втрати залишається стійким і мужнім, розкрита в сережках «Мрія» від трьох київських авторок Руденко Юлії, Катерини Тележинської та Анастасії Теплякової, в підвісках «Азовсталь», «Острів Зміїний» Олени Осадчої (Київ), в колекції «Не просто слова» Дарі Чернікової (Київ), в каблучках з титану Максима Брезінського. Використовуючи особливості титану набувати жовтого і синього кольору при нагріванні, Максим створив каблучки «Слава Україні» та «Діамант волі».

В багатьох ювелірних творах прагнення пережити трагедію, яка за 8 місяців війни увійшла в кожну українську родину. Твори Володимира Балибердіна (Київ) «Пам'ять серця» створені з гільз: всі, хто віддає своє життя, захищаючи незалежність, навіки в наших серцях. «Не забудемо, не пробачимо» – цей напис читається серед слідів гусениць танків в срібній каблучці «Слід в історії» Ельзари і Олександра Авраменко (Київ). Станіслав Дрокін (Харків), збираючи уламки снарядів в багатостраждальному Харкові, створив серію «Незабудька»: брошка з цієї серії представлена на виставці, уламок художник-ювелір прикрасив синьо-жовтими квітами незабудьки з титану. З уламків бомб та гільз створена і каблучка харків'янина Антона Соколова. Він назвав свій твір «Так, як раніше, не буде».

Біль – це те, чого не можна уникнути, коли ми занурені в середовище руйнації та хаосу війни. Ольга Комісарова, використовуючи мідну пластину, емаль і штучне волосся червоного кольору, створила брошку «Місто, якого більше немає» – зруйноване місто стікає кров'ю.

Скільки таких міст по всій Україні. Денис Музика в серії творів «Квіти війни» створив брошку «Хрест». Ідея виникла після того, як він побачив хрести в Бучі: автор вишив хрести на тканині, яку закріпив на коробочці з льодяників. Кожен хрестик в брошці – це зруйноване життя. Але ці хрестики ще схожі на зорі, як сказав син Дениса. І ювелірне мистецтво торкається найболючішої теми – теми дитинства в час війни. Діти не мають переживати те, що вони зараз переживають. В керамічних брошках Олени Левдер (Львів) діти – янголята, які піднімаються

над кривавою реальністю війни. Бажання захистити, зберегти: і в ювелірному мистецтві з'являються своєрідні амулети, захисні символи. На виставці представлено срібний амулет з гарячою емаллю Олександри Барбалат (Київ) «Зірка Ерцґами».

Не лише тема захисту, а й тема справедливої помсти постає в ювелірних творах. Ми переможемо, а вороги будуть покарані – про це твір Юрія Плеханова (Київ) «Контрольний», а також сережки Катерини Титової (Гостомель) «Саша і Володя в Гаазі», де зображені диктатори Путін і Лукашенко.

В ювелірному мистецтві воєнного часу постала величезна кількість тризубів, оскільки символ України має великий потенціал для художнього осмислення. Тризуб «Тіні предків», виконаний Іриною Подгорною (Київ), має вигляд багаття, яке виростає з калини. Обабіч – мавки в дубовому листі – наші могутні предки сильні стають нашим корінням. Підвісок «Історія України» Андрія Сегіновича (Одеса) створений в техніці мокуме-гане, має вигляд дерева зі зрізаною кроною, але з міцним золотим корінням: можна зрізати крону, але народ, який має міцне коріння, відновиться і розквітне.

Брошка «Квітка Донбасу» Тетяну Калужної, яка вимушена була виїхати з Донецька в 2014 році, створена з вугілля. Цей твір про те, що Донбас – це Україна, що після звільнення від російської окупації, він знову стане квітучим.

Тему непереборної сили життя розкрито в серії срібних брошок «Memento Vitae», де через образ Медузи Горгони показано шлях: від прокляття, страждання, очищення до виходу на новий рівень процвітання (автори – Тетяна Чорна та Володимир Ярмусевич, Київ). І яким би не важким було випробування, що спіткало весь народ України, якою б довгою не була зима, – весна все одно настане: такий закон природи. Про це каблучка Галини Бодякової «Весна», в якій зображена прекрасна дівчина у віночку з коштовного каміння.

